

Pocta skvelému človekovi, historikovi a kritikovi architektúry: Friedrich Achleitner (1930 – 2019)

Tribute to the great man,
architecture historian and critic:
Friedrich Achleitner (1930 – 2019)

Henrieta Moravčíková

Dňa 27. marca zomrel vo Viedni vo veku 88 rokov najvýznamnejší predstaviteľ modernej architektonickej historiografie Rakúska, brilantný kritik architektúry, spisovateľ a člen redakčnej rady tohto časopisu Friedrich Achleitner.

Achleitner študoval architektúru na Akadémii užitočného umenia vo Viedni. Po absolutoriu krátko pôsobil ako architekt v oblasti obnovy historického dedičstva. Venoval sa experimentálnej literárnej tvorbe a od roku 1955 bol členom legendárneho literárneho zoskupenia Wiener Gruppe. Od roku 1961 písal architektonické kritiky pre rakúske denníky, najmä pre Die Presse. Prednášal dejiny architektúry na viedenskej Akadémii výtvarných umení a od roku 1983 až do roku 1998 pôsobil ako profesor na dnešnej Univerzite užitočného umenia vo Viedni. Vychoval rad vynikajúcich nasledovníkov, ktorí determinovali a stále determinujú rakúsku architektonickú diskusiu. Spomeňme aspoň jeho niekdajších asistentov, Dietmara Steinera, ktorý vybudoval a niekoľko desaťročí riadil slávne Centrum architektúry vo Viedni, či Matthiasa Boeckla, ktorý je dnes profesorom na tom istom ústave ako kedysi Achleitner a šéfredaktorom časopisu Architektur aktuell.

Friedrich Achleitner položil základy výskumu dejín modernej architektúry v Rakúsku. Na svojom životnom diele *Österreichische Architektur im 20. Jahrhundert*, sprievodcovi po rakúskej architektúre 20. storočia, začal pracovať v roku 1965. Prvý zväzok sprievodcu vyšiel v roku 1980, piaty v roku 2010 a posledný, venovaný architektúre Dolného Rakúska, ostal nedokončený. Achleitner pri tom definoval jedinečnú metódu skúmania, ktorú založil na podrobnom terénnom a archívnom výskume, fotografickej dokumentácii, kritickom hodnotení a permanentnej systematickej archivácii získaného materiálu. Dnes je jeho gigantický archív s tisíckami položiek súčasťou zbierky Centra architektúry vo Viedni. Toto jedinečné fundamentálne dielo, kde je každá architektúra nielen zdokumentovaná, ale v závislosti od svojho významu aj výstižne opísaná a zaradená do širšieho kontextu, nazval Matthias Boeckl „ozajstným monumentom vedy a literatúry“.¹ Achleitnerovo mimoriadne dielo, v ktorom ako prvý zhodnotil dedičstvo rakúskej modernej architektúry, bolo inšpiráciou aj pre výskum slovenskej architektúry 20. storočia, ktorý sme spolu s Matúšom Dullom začali realizovať v deväťdesiatych rokoch minulého storočia.

Achleitner však rovnako pozorne sledoval aj dianie v súčasnej architektúre. Dlhé roky sa podieľal na vydávaní časopisu Architektur aktuell, ale svoje texty uverejňoval aj v dennej tlači. Jeho trefné kritiky a skvelé postrehy z neho urobili legendu nielen rakúskej, ale aj európskej architektonickej scény. Spojenie hlbokého poznania histórie rakúskej moderny a aktívnej participácie na dobovej architektonickej diskusii spôsobilo, že Achleitner bezprostredne determinoval vzťah celej generácie rakúskych architektov k minulosti a tým prispel k obnoveniu kontinuity medzi viedenskou modernou a architektúrou druhej polovice minulého storočia.

Friedrich Achleitner bol jedným z prvých toho mála reprezentantov západného architektonického diskurzu, ktorí permanentne obracali svoju pozornosť na východ a integrovali tunajšie architektonické témy do svojho skúmania. Vďaka tejto jeho výnimočnej vlastnosti a hlbokému ľudskému záujmu dokázal spájať predstaviteľov jednotlivých scén a vytvárať tak kontakty, ktoré pretrvávajú dodnes. Slovensko navštívil niekoľkokrát. Na rozdiel od mnohých Viedencanov, nepovažoval tých 50 km, ktoré ich delia od Slovenska, za neprekonateľné. Spomínam si na jeho poslednú návštevu Bratislavy v roku 2007, keď si prišiel obzrieť sériu novostavieb, ktoré ho zaujali v mojom článku o Bratislave v časopise Architektur aktuell. Navždy mi však utkvie v pamäti naše prvé stretnutie. Bolo to v Paríži na konferencii o regionalizme v roku 1994. Zišli sa tam naslovovzatí experti na

Foto Photo: Lukas Beck, AzW

otázky regionalistickej architektúry od Deauville až po Zakopané. Medzi nimi šesťdesiatnik menšej postavy s okrúhlymi okuliarmi a huncútskym úsmevom. Trefne otváral problematické časti koncepcie regionalizmu. Jeho postoj k tomuto fenoménu bol realistický a súčasne skeptický.² Neskôr ho zhrnul takto: „Krásne to povedal Gustav Mahler: ‚Nie popol, ale oheň by sme mali niesť ďalej‘. Regionálna architektúra bude vždy, len by nemala byť regionalistickou. Takže žiaden formálny odev či kroj, ale architektúra, ktorá sa vyvíja z kultúrnych, personálnych a ekonomických zdrojov určitej krajiny. Rámcom sú samozrejme veľké medzinárodné trendy. Tak to bolo vždy, od gotiky, cez renesanciu až po historizmus a modernu.“³ Bystrý, vtipný, s obrovským nadhľadom. Taký bol Friedrich Achleitner. Nikdy neprestane byť mojou inšpiráciou.

1 BOECKL, Matthias: Nachruf auf den grossen österreichischen Architekturforscher/-Vermittler Friedrich Achleitner, 1930 – 2019. Architektur aktuell [online]. [cit. 31. 03. 2019] Dostupné z: <https://architektur-aktuell.at/news/friedrich-achleitner-1930-2019>

2 Vybrané príspevky z konferencie, vrátane Achleitnerovho, sme publikovali na stránkach tohto časopisu. ACHLEITNER, Friedrich, 1994. Architektúra v regióne. Náčrt problematiky. *Architektúra a Urbanizmus*. **28**(3 – 4), s. 13 – 20.

3 Moravčíková, Henrieta, 2005. Von gemeinsamen und anderen Traditionen im Gespräch mit Architekturtheoretiker Friedrich Achleitner. Kontakt, Magazine for Arts and Civil Society in Central Europe.